

**RAJAN
HOLIDEJ**

Preveo Ivan Stanković

 **Izdavaštvo
vulkan**

Beograd, 2017.

PREDGOVOR

Godine 170, noću u svom šatoru na liniji fronta tokom rata u Germaniji, Marko Aurelije, imperator Rimskog carstva, seo je da piše. Ili je to možda bilo pred zoru u palati u Rimu. Ili je odvojio nekoliko sekundi za vreme igara, ignorišući pokolj dole na pozornici Koloseuma. Tačna lokacija nije važna. Važno je to da je ovaj čovek, danas poznat kao poslednji od Pet dobrih imperatora, seo da piše.

Ne za publiku ili objavljivanje, već sebi, *za sebe*. A ono što je napisao nesumnjivo je jedna od najefikasnijih formula za prevazilaženje svake negativne situacije u istoriji na koju možemo da naiđemo u životu. Formula za napredovanje ne samo uprkos svemu što se dešava već *zbog toga*.

U tom trenutku napisao je samo jedan pasus. Samo mali deo je izvorni. Skoro svaka misao, u ovom ili onom obliku, može da se nađe u rukopisima njegovih mentora i idola. Ali u oskudnih osamdeset pet reči Marko Aurelije tako je jasno definisao i artikulisao svestremenu ideju bacajući u senku velika imena onih

koji su živeli pre njega: Hrisipa, Zenona, Kleanta, Aristona, Apolonija, Junija Rustika, Epikteta, Seneke, Musonija Rufa.

Nama je to više nego dovoljno.

Naši postupci mogu biti ometani... ali ne mogu da se ometaju naše namere ili narav. Jer mi možemo da se prilagodimo i uklopimo. Um se uklapa i prepreke našem delovanju pretvara u sopstvenu svrhu.

A onda je zaključio moćnim rečima predodređenim za maksimum.

Ometanje akcije poboljšava je.

Ono što stoji na putu postaje put.

U Markovim rečima je tajna umetnosti poznate kao *izokretanje prepreka naglavačke*. Delovati „izokrenutom rečenicom“, tako da uvek postoji izlaz ili drugi put da stignete tamo gde treba da idete, tako da se ometanja ili problemi uvek očekuju i nikada nisu stalni. Uveravaju nas da ono što nas ometa može da nas osnaži.

Budući da dolaze od ovog čoveka, ovo nisu prazne reči. Tokom vladavine od oko devetnaest godina, on je iskusio gotovo neprekidni rat, užasnu kugu, moguće neverstvo, pokušaj pretimanja prestola od strane jednog od njegovih najbližih saveznika, ponovno i naporno putovanje carstvom – od Male Azije do Sirije, Egipta, Grčke i Austrije – riznicu koja se brzo praznila, nesposobnog i pohlepnog polubrata kao savladara, i tako dalje, i dalje i dalje.

I po onome što znamo, on je zaista u svakoj od ovih prepreka video priliku da vežba vrlinu: strpljenje, hrabrost, poniznost,

snalažljivost, razum, pravdu i kreativnost. Reklo bi se da mu moć koju je imao nikada nije udarila u glavu – niti su to učinili stres i opterećenje. Retko je bio neumeren i ljutit, a nikada nije podlegao mržnji ili ogorčenosti. Kako je esejist Metju Arnold napomenuo 1863. godine, u Marku nalazimo čoveka koji je zauzimao najviše i najmoćnije mesto na svetu – a univerzalna presuda ljudi oko njega bila je da je dokazao da ga je vredan.

Ispostavlja se da mudrost tog kratkog pasusa Marka Aurelija može da se nađe i kod drugih, muškaraca i žena koji su je sledili kao i on. Zapravo, to je značajna konstanta tokom vekova.

Čovek može da prati trag od ovih dana stagniranja i pada Rimskog carstva do kreativnog uzdizanja u renesansi i velikom napretku tokom prosvetiteljstva. Bio je veoma vidljiv u pionirskom duhu američkog Zapada, istrajnosti ideje Unije tokom Građanskog rata i užurbanosti industrijske revolucije. Ponovo se javio u hrabrosti vođa pokreta za građanska prava i stajao uspravno u zatvorskim logorima u Vijetnamu. A danas se lju-lja u DNK preduzetnika u Silicijumskoj dolini.

Ovaj filozofski pristup jeste sila koja pokreće ljude koji su izgradili sami sebe i pojačanje onima na položajima s velikom odgovornošću ili velikim problemima. Na bojnopolju ili u konferencijskoj sali, preko okeana i tokom mnogo vekova, članovi svake grupe, pola, klase, ideje i posla morali su da se suoče s preprekama i bore se da ih prevaziđu – učeći da ih okrenu naglavačke.

Ta borba jeste konstanta u njihovom životu. Znajući ili ne, svaki pojedinac bio je deo drevne tradicije, upotrebljavajući je da bi upravljao bezvremenim terenom mogućnosti i poteškoća, iskušenja i trijumfa.

Mi smo pravi naslednici ove tradicije. To nam je pravo po rođenju. Sa čim god da se suočavamo, imamo izbor: hoćemo li biti blokirani preprekama, ili ćemo napredovati kroz i preko njih?

Možda nećemo biti imperatori, ali svet nas, svejedno, neprestano iskušava. On pita: Jeste li vredni? Možete li da prođete pored stvari koje vam neizbežno padaju na put? Hoćete li da ustanete i pokažete nam od čega ste sazdani?

Mnogo ljudi potvrdno je odgovorilo na ova pitanja. A retka vrsta pokazala je i da ne samo što imaju ono što je potrebno već napreduju i oporavljaju se pred svakim takvim izazovom. Da ih izazov čini boljim nego da se nikada nisu suočili s nedaćama.

Sada je red na vas da vidite da li ste jedan od njih, da li ćete im se pridružiti.

Ova knjiga pokazaće vam put.

UVOD

Ova stvar pred vama. Ovo pitanje. Ova prepreka – ovaj frustrirajući, nesrećni, problematični, neočekivani problem koji vas sprečava da radite ono što želite. Ta stvar koje se užasavate, ili se potajno nadate da se nikada neće dogoditi. Šta ako to uopšte nije tako loše?

Šta ako su u nju ugrađene ili nerazdvojno vezane izvesne pogodnosti – pogodnosti samo za vas? Šta biste radili? Šta mislite da bi većina ljudi uradila?

Verovatno isto što i uvek, i što i vi sada radite: ništa.

Budimo iskreni: većina nas je paralisana. Kakvi god da su naši lični planovi, većina nas sedi skamenjena pred mnogim preprekama koje se nalaze pred nama.

Želimo da to nije istina, ali jeste.

Ono što nas blokira je jasno. Sistematično: institucije koje se raspadaju, sve veća nezaposlenost, cene obrazovanja koje lete u nebo i tehnološko ometanje. Pojedinač: isuviše nizak, previše star, previše uplašen, previše siromašan, isuviše pod stresom,

nema pristup, nema podršku, nema samopouzdanje. Koliko smo umešni u katalogizaciji onoga što nas sprečava!

Svaka prepreka jedinstvena je za svakog od nas. Međutim, odgovori koje one izmamljuju su isti: Strah. Frustracija. Zbrka. Bespomoćnost. Depresija. Ljutnja.

Znate šta želite da uradite, ali imate osećaj da vas je neki nevidljivi neprijatelj strpao u sanduk i drži vas jastucima prikovane za zemlju. Pokušavate da stignete negde, ali nešto uvek blokira put, prateći i osujećujući svaki potez koji naćinite. Imate tek toliko slobode da osetite da možete da se pokrećete, tek toliko da osetite da je vaša krivica kada ne možete da pratite ili stvorite trenutak.

Nezadovoljni smo svojim poslovima, vezama, mestom u svetu. Pokušavamo da stignemo negde, ali nešto se isprećilo na putu.

I onda ne radimo ništa.

Krivimo šefove, privredu, politićare, druge ljude, ili sami sebe otpišemo kao neuspešne, a svoje ciljeve kao nemoguće. A u stvari, pogrešno je samo jedno: naš stav i pristup.

Postoje bezbrojna predavanja (i knjige) o postizanju uspeha, ali niko nas nikada nije ućio kako da prevaziđemo neuspeh, kako da razmišljamo o preprekama, kako da se ophodimo prema njima i trijumfujemo nad njima, pa smo zaglavljani. Opsedani sa svih strana, mnogi od nas su dezorijentisani, reaktivni i pokidani. Nemamo predstavu o tome šta da radimo.

S druge strane, nisu svi paralisani. Sa strahopoštovanjem posmatramo kako neki prevrću ove prepreke, koje nas stavljaju u neugodan položaj, praveći od nas lansirne rampe za sebe. Kako to rade? U ćemu je tajna?

Što još više zbunjuje, ranije generacije suočavale su se s još gorim problemima, s još manje sigurnosnih mreža i manje alata. Bavili su se istim preprekama koje mi danas imamo, a još i onima na kojima su marljivo radili da pokušaju da ih eliminišu za svoju decu i druge. Pa ipak... još smo zaglavljani.

Šta to oni imaju što nama nedostaje? Šta propuštamo? Prosto je: metod i okvir za razumevanje, uvažavanje i delovanje u vezi s preprekama koje život baca pred nas.

Džon D. Rokfeler imao je to – za njega je to bila hladna glava i samodisciplina. Demosten, veliki atinski govornik, imao je to – za njega je to bio nemilosrdni poriv da poboljša sebe putem delovanja i vežbe. Abraham Linkoln imao je to – za njega je to bila smernost, istrajnost i saosećajna volja.

Ima i drugih imena koja ćete stalno iznova vidati u ovoj knjizi: Julisiz S. Grant. Tomas Edison. Margaret Tačer. Samjuel Zemari. Amelija Erhart. Ervin Romel. Dvajt D. Ajzenhauer. Ričard Rajt. Džek Džonson. Teodor Ruzvelt. Stiv Džobs. Džejms Stokdejl. Lora Ingals Vajlder. Barak Obama.

Neki od ovih muškaraca i žena suočili su se s nezamislivim užasima, od utamničenja do teških bolesti, kao dodatak svakodnevnim frustracijama koje se nisu razlikovale od naših. Bavili su se istim rivalstvima, političkim vetrovima, dramom, otporom, konzervativizmom, raskidima, stresovima i ekonomskim propastima. Ili nečim još gorim.

Izloženi ovim pritisicima, ovi pojedinci su se preobrazili. Preobrazili su se duž onih linija koje je Endi Grouv, bivši generalni direktor *Intela*, skicirao kada je opisao šta se dešava s kompanijama u burna vremena: „Križa uništava loše kompanije. Dobre kompanije je preživljavaju. Sjajne kompanije iz nje izađu bolje.“

Veliki pojedinci, kao i velike kompanije, nađu način da preobrazе slabosti u snagu. To je prilično zapanjujući, pa čak i dirljiv podvig. Oni su uzimali ono što je trebalo da ih vuče unazad – što, zapravo, i vas možda koči baš ovog trenutka – i koristili to da krenu napred.

Kako se ispostavlja, ovo je nešto što svi veliki ljudi i žene u istoriji imaju zajedničko. Kao što je to kiseonik za vatru, prepreke su postale gorivo za plamen koji je bio njihova ambicija. Ništa nije moglo da ih zaustavi, njih je bilo (i nastavlja da bude) nemoguće obeshrabriti ili zadržati. Svaka prepreka služila je samo da se buktinja u njima još više rasplamsa.

Ovo su ljudi koji su okretali prepreke naglavačke, koji su živeli reči Marka Aurelija i sledili grupu koju je Ciceron nazivao jedinim „pravim filozofima“ – drevne stoike* – čak i ako nikada nisu čitali njihova dela. Imali su sposobnost da vide prepreke onakve kakve su bile, genijalnost da se uhvate ukoštac s njima i volju da podnesu svet koji je uglavnom van njihovog razumevanja i kontrole.

Budimo iskreni. Većinu vremena ne nalazimo se u užasnim situacijama koje jednostavno moramo da podnesemo. Pre će biti da se suočavamo s nekim manjim nedostacima ili se zaglavimo u nekim prilično nepovoljnim uslovima. Ili pokušavamo da uradimo nešto zaista teško i nađemo se nadmašeni, preopterećeni ili bez ideja. Pa, primenjuje se ista logika. Izokrenite je. Nađite neke prednosti. Upotrebite je kao gorivo.

Prosto je. Prosto, ali, naravno, ne i lako.

---

* Smatram da je stoicizam duboko fascinirajuća i kritički važna filozofija, ali razumem i da živite u stvarnom svetu, sada, i nemate vremena za lekciju iz istorije. Potrebne su vam prave strategije da vam pomognu u vašim problemima, i to je ono što će ova knjiga i biti. Ako biste voleli neke dodatne izvore i preporuke za čitanje o stoicizmu, obezbedio sam ih na kraju ove knjige.

Ovo nije knjiga o vatrenom, maglovitom optimizmu. Ovo nije knjiga koja vam govori da poričete kada su stvari loše, ili da okrenete i drugi obraz kada ste potpuno skrхани. Neće biti prostih izreka ili slatkih ali potpuno bezvrednih poslovice.

Ovo nije ni akademska studija ili istorija stoicizma, od čega su većinu izrekli najmudriji i najveći mislioci koji su ikada živeli. Nema potrebe da se prepisuje ono što su oni napisali – čitajte originale. Nikakve druge filozofske knjige nisu dostupnije. Kao da su napisane prošle godine, a ne u prošlom milenijumu.

Ipak, dao sam sve od sebe da sakupim, razumem i sada objavim njihove lekcije i trikove. Drevna filozofija nikada nije marila za autorstvo ili originalnost – svi pisci davali su sve od sebe da prevedu i objasne mudrost velikih onako kako je prosleđena u knjigama, dnevnicima, pesmama, poemama i pričama. Sve ovo, prerađeno u retorti ljudskog iskustva tokom hiljada godina.

Ova knjiga podeliće s vama njihovu kolektivnu mudrost da bi vam pomogla da postignete veoma poseban i sve hitniji cilj koji svi delimo: prevazilaženje prepreka. Mentalnih prepreka. Fizičkih prepreka. Emocionalnih prepreka. Spoznajnih prepreka.

S njima se suočavamo svakog dana i naše društvo kolektivno je paralizovano time. Ako ova knjiga postigne samo to da suočavanje s takvim kamenovima spoticanja i njihovo demontiranje bude bar malo lakše, biće dovoljno. Ali moj cilj je viši. Želim da vam pokažem način da svaku prepreku pretvorite u *prednost*.

Tako će ovo biti knjiga nemilosrdnog pragmatizma i priča iz istorije koje ilustruju umetnosti nemilosrdne upornosti i neumorne genijalnosti. Ona vas uči kako da se ne zaglavite, ne nadrljate i budete slobodni. Kako da mnoge negativne situacije koje susrećemo u životu preokrenete u pozitivne – ili bar da iz njih izvučete bilo kakvu korist. Da od nesreće ukradete sreću.

To nije samo: *Kako mogu da mislim* da ovo nije tako loše? Ne, reč je o tome da želite da vidite da ovo mora biti dobro – prilika da se dobije novi oslonac, krene napred ili pak u boljem pravcu. *Ne biti pozitivan*, već naučiti da neprestano budete kreativni i oportunisti.

Ne: *Ovo nije tako loše.*

Već: *Mogu da učinim da ovo bude dobro.*

Zato što to može da se uradi. Zapravo, to je urađeno i *radi se*. Svakog dana. To je sila koju ćemo osloboditi u ovoj knjizi.

Prepreke koje leže pred nama

Postoji jedna stara zen-priča o kralju čiji je narod postao mek i blag. Nezadovoljan ovakvim stanjem, nadao se da će im održati lekciju. Plan mu je bio jednostavan: posred glavnog puta stavio bi veliku stenu, koja bi potpuno blokirala ulaz u grad. Zatim bi se sakrio negde u blizini i posmatrao njihove reakcije.

Kako bi odgovorili? Da li bi se udružili da je sklone, ili bi se obeshrabrili, digli ruke i vratili se kući?

Sa sve većim nezadovoljstvom, kralj je posmatrao kako podanik za podanikom dolazi do ove prepreke i okreće se. Ili bi, u najboljem slučaju, neodlučno pokušao nešto pre nego što bi odustao. Mnogi su se otvoreno žalili ili proklinjali kralja ili zlu sreću, ili su oplakivali ovu neugodnost, ali niko nije uspeo ništa da uradi povodom toga.

Posle nekoliko dana, naiđe usamljeni seljak koji se bio zaputio u grad. On se nije okrenuo. Umesto toga, on je potezao i potezao, pokušavajući da je skloni s puta. A onda mu je sinula ideja: popeo se u obližnju šumu da nađe nešto što bi mogao da upotrebi

kao polugu. Najzad se vratio s velikom granom od koje je napravio polugu i upotrebio je da pomeri onu masivnu stenu s puta.

Ispod stene su bile vrećica puna zlatnika i kraljeva poruka na kojoj je pisalo:

Prepreka na putu postaje put. Nemoj nikada da zaboraviš, svaka prepreka sadrži priliku da poboljšamo svoje stanje.

Šta vas zadržava?

Fizički? Veličina. Rasa. Udaljenost. Nesposobnost. Novac.

Mentalno? Strah. Neizvesnost. Neiskustvo. Predrasude.

Možda vas ljudi ne shvataju ozbiljno. Ili mislite da ste prestari. Ili vam nedostaje podrška ili dovoljno sredstava. Možda zakoni ili pravila ograničavaju vaše mogućnosti. Ili su to obaveze. Ili lažni ciljevi i sumnja u samog sebe.

Šta god da je, evo vas. Evo svih nas.

I...

Ovo su prepreke. Shvatam. To niko ne poriče.

Međutim, pogledajte spisak onih koji su bili pre vas. Atletičari koji su bili premali. Piloti čiji vid nije bio dovoljno dobar. Sanjari koji su bili ispred svog vremena. Pripadnici ove ili one rase. Ispisani iz škole i disleksičari. Bitange, imigranti, novopečeni bogataši, cepidlake, vernici i sanjari. Ili oni koji dolaze niotkuda ili nečeg još goreg, s mesta gde im je i sama egzistencija svakodnevno bila ugrožena. Šta se desilo s njima?

Pa, isuviše ih je odustalo. Međutim, nekolicina nije. Uzeli su „duplo bolji“ kao izazov. Vežbali su žešće. Tražili su prečice i slabe tačke. Prepoznali su saveznike među nepoznatim licima. Dobili su pokoju ćušku. Sve je bilo prepreka koju su morali da preture preko glave.

I onda?

Među ovim preprekama bila je i jedna prilika. Zgrabili su je. Uradili su nešto posebno zbog toga. Možemo da učimo od njih.

Bilo da imamo problema da nađemo posao, borimo se protiv diskriminacije, ponestaje nam sredstava, zaglavljani smo u lošoj vezi, odmeravamo snagu s agresivnim protivnikom, imamo zaposlenog ili studenta koga ne možemo da dosegne, ili smo usred kreativne blokade, potrebno nam je da znamo da postoji način. Kada se susretnemo s nedaćama, možemo da ih preokrenemo u prednost, na osnovu njihovog primera.

Sve velike pobede, bilo da je reč o politici, poslu, umetnosti ili zavođenju, sadržale su rešavanje uznemirujućih problema potentnim koktelom kreativnosti, usredsređenosti i odvažnosti. Kada imate cilj, prepreke vas, zapravo, uče kako da stignete tamo kuda želite – krče vam put. „Stvari koje povređuju“, napisao je Bendžamin Frenklin, „*podučavaju*.“

Danas su naše prepreke većinom unutrašnje, a ne spoljašnje. Od Drugog svetskog rata živeli smo u najprosperitetnijim vremenima u istoriji. Ima manje vojski s kojima možemo da se suočimo, manje smrtonosnih bolesti i mnogo više sigurnosnih mreža. Ipak, svet još retko radi upravo ono što želimo.

Umesto da se suprotstavljamo neprijatelju, imamo unutrašnju napetost. Imamo profesionalnu frustraciju. Imamo neispunjena očekivanja. Imamo naučenu bespomoćnost. A još imamo ona ista neodoljiva osećanja koja su ljudi oduvek imali: tugu, bol, gubitak.

Mnogi od naših problema potiču od toga što imamo previše: brz tehnološki poremećaj, đubre od hrane, tradiciju koja nam govori na koji način bi trebalo da proživimo život. Mi smo meki, nežni i plašimo se sukoba. Sjajna vremena su izuzetni

Od prepreke do pobjede

omekšivači. Izobilje može biti sopstvena prepreka, što mnogi mogu da potvrde.

Našoj generaciji je, više nego ikada, potreban pristup za prevazilaženje prepreka i napredak usred haosa. Onaj koji bi pomogao da svoje probleme prevrnemo naglavačke i upotrebimo ih kao slikarska platna na kojima ćemo naslikati remek-dela. Ovaj fleksibilni pristup odgovara privredniku ili umetniku, osvajaču ili treneru, bilo da ste pisac koji se muči, ili mudrac, ili mama koja naporno radi da bi dete moglo da joj trenira fudbal.

Put kroz njih

Objektivno rasuđivanje, u ovom trenutku.

Nesebični postupci, u ovom trenutku.

Voljno prihvatanje – u ovom trenutku – od svih spoljašnjih događaja.

To je sve što vam je potrebno.

MARKO AURELIJE

Prevazilaženje prepreka jeste disciplina koja se sastoji od tri kritična koraka.

Počinje time kako gledamo na svoje specifične probleme, našim stavom ili pristupom, zatim energijom i kreativnošću kojim ih aktivno lomimo i pretvaramo u prilike i, konačno, kultivisanjem i održavanjem unutrašnje volje koja nam dopušta da se nosimo s porazom i poteškoćama.

To su tri nezavisne, međusobno povezane i fluidno zavisne discipline: *opažanje, akcija i volja.*

To je jednostavan proces (ali, još jednom, nikada lak).

Pratićemo kako je ovaj proces praktikovan kroz istoriju, posao i književnost. Kako budemo gledali specifične primere svakog koraka iz svih uglova, naučićemo da usadimo ovaj stav i uhvatimo njegovu genijalnost – i, čineći to, otkrićemo kako da otvorimo nova vrata, kad god se neka druga zatvore.

Iz priča praktičara naučićemo kako da se nosimo s običnim preprekama – bilo da smo zaključani ili vezani, ona vrsta prepreka koja je ometala ljude sve vreme – i kako da primenimo njihov opšti pristup na naše živote, jer prepreke ne samo što treba da budu očekivane već i prigrljene.

Prigrljene?

Da, jer ove prepreke su, zapravo, prilike da testiramo sebe, da isprobamo nove stvari i, konačno, trijumfujemo.

Prepreka je put.

PRVI DEO

OPAŽANJE

ŠTA JE OPAŽANJE? To je ono kako vidimo i razumemo stvari koje se dešavaju oko nas – i šta odlučimo da će ovi događaji značiti. Naša opažanja mogu biti izvor snage ili velike slabosti. Ako smo osećajni, subjektivni i kratkovidni, samo dodajemo svojim problemima. Da bismo sprečili da nas ophrva svet oko nas, moramo, kao što su praktikovali u drevna vremena, naučiti kako da ograničimo svoje strasti i njihovu kontrolu nad našim životima. Da bi se oterale štetočine lošeg opažanja, odvojili pouzdani signali od varljivih, da bi se profiltrirale predrasude, očekivanja i strah, potrebni su veština i disciplina, ali vredno je toga, jer ono što ostane jeste *istina*. Dok su drugi uzbuđeni ili uplašeni, mi ćemo ostati mirni i hladnokrvni. Stvari ćemo videti jednostavno i jasno, kakve zaista jesu – ni dobre ni loše. Ovo će nam biti neverovatna prednost u borbi protiv prepreka.